

2022-11-14

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer: S2022/03277

FSS remissvar angående Ökad kvalitet och jämlikhet i vård och omsorg för äldre personer (SOU 2022:41)

Föreningen Sveriges socialchefer (FSS) lämnar sitt yttrande angående betänkandet Ökad kvalitet och jämlikhet i vård och omsorg för äldre personer (SOU 2022:41). Yttrandet ska inkomma till socialdepartementet senast 15 november 2022.

Om FSS

FSS är en partipolitiskt obunden förening som företräder cirka 400 socialchefer i landet. Utifrån vår profession och tillgänglig kunskap verkar vi för utveckling av den svenska välfärden.

Om betänkandet

Betänkandet föreslår att den nya lagen ska komplettera socialtjänstlagen och förtydliga vad äldreomsorgen ska göra. Målet är att omsorgen ska arbeta förebyggande, vara hälsofrämjande och tillgänglig. Men lagen ska även reglera individanpassning, informationskrav, ledarskap och personal m.m.

FSS synpunkter i korthet

FSS ser många kloka förslag i betänkandet som kan stärka vården och omsorgen om äldre. FSS ser däremot inte ett behov av en ny lag för möta äldres behov utan ser flera svårigheter som ett införande av en ny lag kan medföra. I korthet handlar det om risk för tolkningsfel då flera lagar ska omfatta samma målgrupps behov.

Lagen innebär en icke ändamålsenlig målgruppsindelning utifrån ålder då det är de individuella behoven som skiljer sig åt oavsett ålder. En ökad administration skapar inte heller en ökad kvalitet för målgruppen i kombination med en oklar finansiering till lagens ambitionshöjning inom området. Slutligen menar FSS att förslaget till ny lag har en realistisk ansats vad gäller ökade kompetenskrav i en verksamhet som idag har stora problem med kompetensförsörjning och än mer de kommande åren med anledning av den demografiska utvecklingen.

Avgränsningar

FSS avser inte att svara på samtliga områden i betänkandet. Föreningens riksstyrelse och medlemmar har i samarbete valt att fokusera på följande områden.

- Behov av äldreomsorgslag – en ny socialtjänstlag kan möta behoven bättre
- Finansiering – otillräcklig finansiering om ny lag antas
- Detaljstyrning – detaljstyrning som inte gynnar målgruppen
- Läkarmedverkan
- Kompetensförsörjningsutmaning – en ny lag med ambitioner men utan kompetens

Medlemmarnas synpunkter inhämtades på en workshop den 20 oktober 2022 genom att de fick svara på frågor om ovan nämnda områden. Samtliga svar redovisas i bifogad bilaga. FSS riksstyrelse, som består av 19 ledamöter som representerar alla delar av Sverige, har berett remissen.

FSS samlade synpunkter

En ny socialtjänstlag kan möta behoven bättre

FSS medlemmar ser inte att det finns ett behov av ny äldreomsorgslag utan ser att den översyn av socialtjänstlagen som genomförts ska innefatta även äldre individers behov.

De fördelar som en särskild äldreomsorgslag kan medföra är ett ökat fokus på äldre frågor samt att lagen skulle kunna innebära en kvalitetsförstärkning. Men FSS ser inte att vägen dit skapas genom att införa en ny lag. Det sker med fördel genom en förändring av nuvarande socialtjänstlag som utgår från behov och inte ålder samt stärker det förebyggande perspektivet för alla målgrupper och åldrar.

Ytterligare en lag inom socialtjänstområdet riskerar att skapa tolkningssvårigheter av de olika lagstiftningarna, vilket inte är till gagn för målgruppen. De individer som ingår i åldersgruppen 65 år och äldre har mycket skiftande behov och livssituationer: En del arbetar heltid, en del lever självständigt utan behov av insats vare sig från kommun eller region. Andra har omfattande behov av vård och omsorg dygnet runt. Om målet är att individens behov ska vara i centrum riskerar en åldersindelad lag att stänga in människor i en åldersrelaterad målgrupp som snarare begränsar än frigör individens behov och önskningar om ett självständigt och tryggt liv. FSS ser också en risk i att andra grupper som är i stort behov av den kommunala hälso- och sjukvården, såsom personer med insatser enligt LSS och personer inom socialpsykiatrins målgrupp, blir nedprioriterade.

För att minska framtida behov av vård och omsorg behöver förebyggande arbete ske i hela befolkningen och inte särskilt för äldre över 65 år. En ansats där en lag utgår från ålder i stället för behov riskerar att förlora det helhetsperspektiv som behövs, både utifrån individen och socialtjänsten, för att möta kommande utmaningar.

Otillräcklig finansiering om ny lag antas

FSS bedömer att finansieringen av de förslag som ingår i lagen är otillräcklig. Dels är kompensationen räknad utifrån ett nuläge och är enligt FSS underskattad. Bedömningen utgår från att den demografiska prognosen som visar att antalet invånare i åldersgruppen som erhåller mest insatser från kommunernas äldreomsorg kommer att öka med 50 procent fram till 2032. FSS menar att behovet av äldreomsorg bör beräknas öka i motsvarande grad och inte med de 38 procent som utredningen räknat fram. Dels bör beräkningarna grunda sig på invånare 80+ vilka är den grupp äldre som i första hand efterfrågar äldreomsorg.

De ökade administrativa kraven i förslagen kostar relativt sett betydligt mer för små kommuner än för stora. Därför slår kompensation per invånare snett. Exempelvis kommer kravet på kvalitetsredovisning att vara lika omfattande oavsett kommunstorlek. Kommunernas storlek och förutsättningar för att kunna erbjuda samma form av äldreomsorg skiljer sig åt. Hur detta påverkar sättet som individens behov och perspektiv tillgodoses på behöver all reglering ta hänsyn till så att befintliga medel används optimalt.

FSS är kritiska till om finansieringen ska ske via tidigare utlovade statsbidrag. Enbart för att hålla jämna steg med demografin behöver äldreomsorgen 7 miljarder kronor i nya medel varje år. Om kvalitetskraven höjs ökar också behovet av finansiering för att säkerställa att alla medborgare oavsett kommun får tillgång till ökad kvalitet inom äldreomsorgen.

Detaljstyrning som inte gynnar målgruppen

FSS stöder utredningens förslag om krav på en gemensam plan för primärvården. FSS ser också positivt på personcentrerad vård och obligatoriska individuella planer i starkt samverkan med sjukvård, psykiatri och specialistsjukvård. Däremot måste varje kommun kunna anpassa sina insatser efter brukarnas behov och i samverkan med närmaste hälso- och sjukvård.

Sveriges 290 kommuner har olika förutsättningar att klara välfärdsuppdraget. Detta beror på kommunstorlek, befolkningssammansättning, geografisk placering, möjlig kompetensförsörjning, politisk styrning och ekonomi. Det utmanar möjligheten till likabehandling och jämlik vård. FSS medlemmar har därmed uttryckt olika utmaningar utifrån respektive kommuns befolkningsstruktur vilket kommer till uttryck i frågan om vad som gynnar målgruppen äldre.

Detaljstyrning kan ses positivt utifrån en jämlik vård med även slå fel utifrån lokala och individuella behov. Ökade krav, detaljstyrning och nya tillsyner från IVO vad gäller utförare kan minska innovation och kreativa lokala lösningar och leda till ökad administration och rädsla för att inte göra rätt vilket i sin tur kan påverka kvaliteten gentemot individer i behov av vård- och omsorg.

Felriktade krav kring till exempel bemanning kan skapa onödig belastning inom äldreomsorgen som inte gynnar individers behov. Där ser FSS ett behov av ökad kunskap om de lokala förutsättningarna, individers behov och hur viss reglering som

kring bemanning och kompetenskrav kan få negativa konsekvenser eller uteblivna positiva effekter. Likaså bör ökad tid på administrativa moment vägas in och prioriteras i förhållande till vad som skapar kvalitet gentemot individer. När behoven ökar och kompetensförsörjningen blir än mer utmanande behöver beslut tas om hur medarbetare ska prioritera sitt arbete och vilken administration som är absolut nödvändig för att individens behov ska tillgodoses optimalt.

Läkarmedverkan

FSS vill belysa det som utredningen kommer fram till som rör läkarmedverkan. I det nya lagförslaget ska kommuner inte ges möjlighet att anställa läkare. FSS ställer sig helt bakom detta förslag då det redan idag är brist på läkare, särskilt geriatriker. Att kommunerna skulle börja konkurrera med regionerna om dessa skulle med stor sannolikhet innebära att kommunen blir förlorare men kommer att stå kvar med ansvaret för läkarmedverkan.

FSS är positiva till utredningens förslag om en förstärkt tillgång till regionens läkare kopplade till äldreomsorgen.

En ny lag med höjda ambitioner men utan kompetens

Den demografiska utvecklingen gör att äldreomsorgens i särklass största utmaning de kommande åren är kompetensförsörjningen, både vad gäller antalet medarbetare och deras kompetens. Utredningen berör detta och räknar upp några tidsbegränsade, och enligt FSS helt otillräckliga, satsningar som staten gjort för att minska bristen på arbetskraft. Utredningen har dock inga egna förslag som kan hjälpa kommunerna att lösa problematiken. Tvärtom är det flera förslag som ytterligare ökar den administrativa bördan eller höjer kraven.

Under en rad år har invandrad arbetskraft utgjort en väsentlig del av rekryteringen till äldreomsorgens verksamheter. Risken är stor att kompetensförsörjningen försvåras än mer om den möjligheten upphör eller påtagligt minskar genom minskad invandring.

FSS ser positivt på förslag till satsningar för att utveckla kvaliteten i äldreomsorgen. Men dessa kvalitetssatsningar måste även vara finansierade och realistiska. För att öka attraktiviteten till yrket för unga och nyanlända hade FSS gärna sett förslag i utredningen på kraftfulla satsningar på vårdutbildningar med kvalitet, stora administrativa lättnader och regelförenklningar så att personal och ny teknik kan utnyttjas mer optimalt.

FSS tror att följande förslag skulle behöva genomföras på nationell nivå för att underlätta kompetensförsörjningen och klara välfärdsutmaningen för våra äldre.

- Översyn av villkor och incitament för utbildning och arbete i vård och omsorg.
- En statlig permanent utbildning för första linjens chefer för att understödja likvärdig socialtjänst i hela landet, i stil med rektorsutbildningen.

- Nationellt samordnat stöd till implementering av välfärdsteknik.
- Undanröjande av regelverk som försvårar välfärdsteknik och ett effektivt personalutnyttjande.
- Att volontärarbete inom vård- och omsorg är meriterande vid ansökan till högre studier inom vård- och omsorgsområdet.
- Fortsatt satsning på äldreomsorgslyftet med finansiering till både arbetsgivare och vuxenutbildningen.
- Ökad takt på och nationellt finansieringsstöd av Yrkesresan inom äldreomsorg för kontinuerlig kompetensutveckling och jämlik socialtjänst för såväl medarbetare som chefer.
- Ökade incitament för ålderspensionärer att arbeta deltid/visstid inom äldreomsorgen.

Verksamheten behöver de kommande 10–15 åren ha fullt fokus på att klara 50-procentsökningen av äldreomsorgsbehovet. Samtidigt behöver verksamheten klara en äldreomsorg som kan leverera det som redan anges i nuvarande socialtjänstlag. Att i det läget tydligt höja medborgarnas förväntningar på äldreomsorgen bäddar för ett ökat missnöje och kommer i slutändan att göra det än svårare att rekrytera till sektorn.

Vid den workshop som hölls den 20 oktober med FSS medlemmar – alla chefer inom socialtjänsten i landets kommuner – framkom stor oro runt kompetensförsörjning och kompetensutveckling.

För Föreningen Sveriges socialchefer

Monica Persson, ordförande

Föreningen Sveriges socialchefer är en partipolitiskt obunden förening som verkar för utveckling av den svenska välfärden. Vi bedriver påverkansarbete inom socialpolitiska frågor och arrangerar den årliga konferensen Socialchefsdagarna.